

Nieuw Boekje
Ter Lering en
VERMAAK
van
VELEN

WI
OPBR

IM

**OPENBARE
WERKEN**

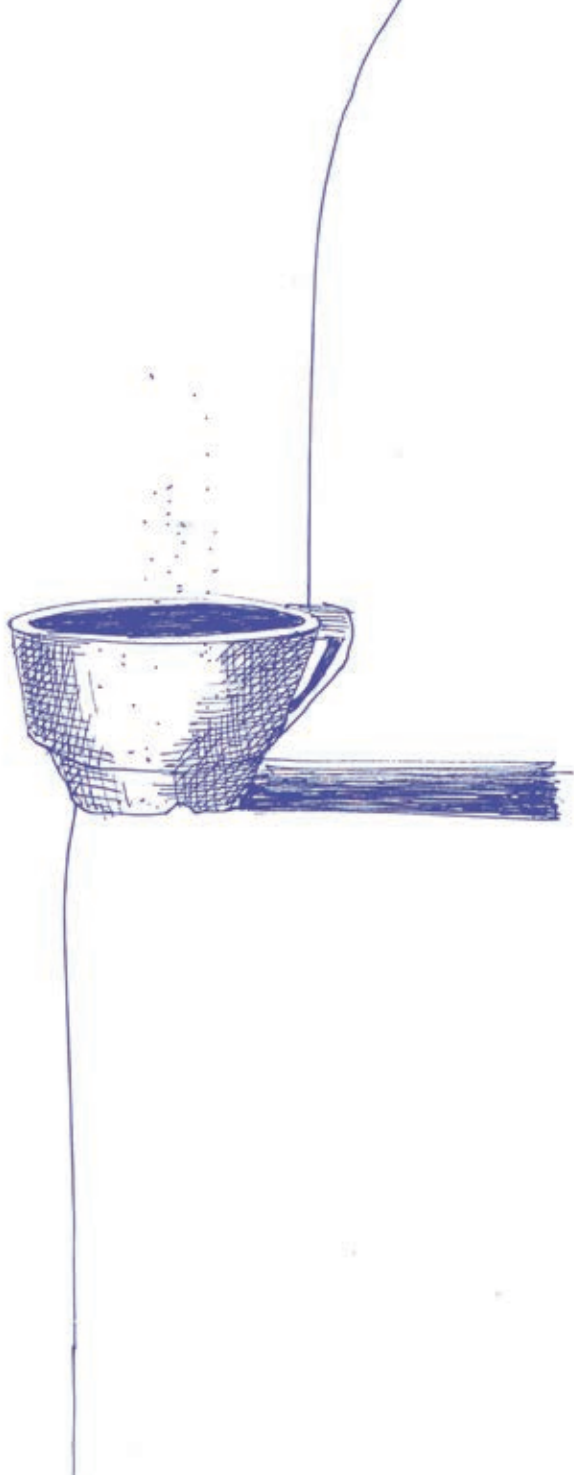
VOL. 1

OUCK

HANNIBAL

Alles staat op
PAPIER!

**DE
VERSNIPPERAAR-
TEKENEN,
THEATER
EN
TEKST**

**(VOORMALIG EN ACTUEEL
ARTISTIEK LEIDER
MUSEUM DR. GUISLAIN)**

**PATRICK
ALLEGAERT
& BART
MARIUS**

Een eerste voorzichtige lentezon en een rustgevende binnentuin van het Museum Dr. Guislain vormen het decor voor een openhartige babbel met acteur, theatermaker, muzikant, schrijver en vooral ook tekenaar Wim Opbrouck. Het is een gesprek dat wij graag delen met de lezers van dit boek: openhartig, associatief en met mooie ongepolijste pointes.

Wim Opbrouck is een genereuze tekenaar, zonder al te veel grote gebaren – die bewaart hij naar eigen zeggen voor het podium. Voor hem vormt het tekenen op zich een loutering van de verbeeldingswereld. De lijnen, de reeksen en de herhalingen, het genieten van de bewegingen van handen over het papier, onthullen op een speelse manier de toegang tot een ander universum. Geen vlucht maar wel een uitgestoken hand naar de troost die de kunsten in zich dragen. Hij spreekt met een groot ontzag en erkentelijkheid over schilders, tekenaars, kunstenaars en meesters die ons een oeuvre hebben achtergelaten dat troost.

Al geruime tijd geleden hoorden we Wim Opbrouck voor de eerste keer zichzelf omschrijven als “een soort van outsider”. Geen echte, want een buitenstaander is hij niet, daarvoor is het podium te veel zijn grote speelveld. Maar in het spelen zonder opgelegde regels schuilt de buitenstaander. Het vormt een sleutel om de tekeningen van Wim Opbrouck te bekijken.

Volwassenen zijn voor ze er erg in hebben het ‘doen alsof’-spelletje van kinderen helemaal kwijt. Ze staan pas bij het opgroeien van hun eigen kinderen te kijken hoe ‘moedertjes’ en ‘vadertjes’ opbloeien, hoe polities dieven klissen, hoe brandweermannen het vuur bedwingen. Het ‘alsof’ is in de echte wereld moeilijk hard te maken of vast te houden. Toch kan het zo bevrijdend zijn om in de Grote Wereld ‘alsof’ te blijven doen. Zich laten inspireren door het kinderlijke tekenen van Paul Klee, of door het scabreuze van Félicien Rops: waarom zou dat moeten ophouden eens je je sporen hebt verdiend? “Ik laat mij leiden door de mensen die ik bewonder en graag zie. En dat zit ook zeker in mijn tekenen. Veel referenties. Dat alles maakt mij tot wie ik ben. Een versnipperaar. Ik ben dat graag.”

RAOUL DE KEYSER

De bewondering en het ontzag van Wim Opbrouck voor ‘de meesters van het stille atelier’ is groot. Tekenen kan inderdaad een eenzame bezigheid zijn. We kennen de verhalen van de miskende eenzame kunstenaars die wonen en werken op slordige zolderkamertjes, tussen de lege tubes olieverf, de ontelbare potten terpentijn met gewassen kwasten, en met in de kleine hoekjes verstopte reeksen van half afgewerkte doeken. De romantiek van de solitaire schilder werkt soms als een soort verlangen. De muizenissen en vreemde hersenkronkels die daarmee gepaard gaan, schrikken niet meteen af. En toch, “als ik spreek met een kunstenaar dan hoor ik vaak onmiddellijk een even groot verlangen om uit het atelier te komen. Als die met theatermensen samenwerken, dan ademen ze, dan zuigen ze hun longen vol van het leven. Maar ze zijn dan ook heel blij als ze terug naar hun atelier mogen.”

Vormt het eenzaam werken in het atelier voor Wim Opbrouck het toekomst-scenario? “Op een gegeven moment reis je minder, loop je minder rond, sta je minder op het podium. Dan zie ik me ook wel meer evolueren naar de rust en kalmte van de monnik in zijn atelier. Maar iets in mij trekt dan altijd weer om daar een theatrale act van te maken. Dat komt omdat ik opgevoed ben met Wolf Vostell, met de Fluxus-beweging, met de actie en de happening.”

Tijdens het gesprek valt op dat de gretigheid waarmee Wim Opbrouck contact zoekt met kunstenaars een basisgegeven vormt. Het idee van de eenzame schilder op de zolder is een droombeeld. Het meest romantische beeld dat we hebben van Vincent van Gogh, wordt danig doorprikt als we bijvoorbeeld de wondermooie film *At Eternity's Gate* (2017) over hem bekijken, van artistiek multitalent Julian Schnabel. Van Gogh, “de maniakale onruststoker maar geniale kleurenvanger” bestaat bij gratie van de vrienden die hij dan wel een voor een uit zijn leven bant. Voor Wim Opbrouck is een doordacht samengaan van het artistieke en het sociale zeer belangrijk. Contact hebben met kunstenaars speelt een grote rol. Onder andere Raoul De Keyser is zeer belangrijk geweest.

“Het contact met Raoul De Keyser was eigenlijk meer een ‘herhalende ontmoeting’. Aanleiding was mijn optreden op de boekvoorstelling van Bernard Dewulfs *Naderingen*, (Atlas Contact, 2010) op *Theater Aan Zee* in Oostende. Ze waren daar allemaal: Raoul De Keyser, Jan Van Imschoot, Thierry De Cordier,

Koen Broucke... Ik gebruikte in de voorstelling maar één citaat, en dat ging over een werk van Raoul: *Klaarte*. Bernard Dewulf zegt daarin: 'Dat is geen klaarte, dat is geschilderde klaarte.' Nadien zag ik de aanwezige kunstenaars in audientie bij de meester passeren. Ik kreeg achteraf een uitnodiging: Raoul wilde mij graag bedanken. Later heb ik ook in het Museum voor Schone Kunsten in Gent nog een boek van Raoul voorgesteld. Weer kreeg ik de vraag of Raoul mij eens kon bedanken. Elke keer ging ik dan naar Astene bij Deinze, in het huis waar de 'apenverdriet'-boom staat, een soort spar die hij eindeloos veel heeft geschilderd. Ik ken echt elke titel en elk werk van Raoul bijna uit het hoofd. En *Apenverdriet* vind ik een van de mooiste schilderijen ooit gemaakt. Hij maakte het na de dood van zijn vrouw."

Tijdens een later bezoek naar aanleiding van zijn tachtigste verjaardag was een tv-ploeg samen met Anna Luyten een *Goudvis*-reportage (VRT, 2010) over hem aan het maken. Wim Opbrouck: "Ik had daar ook een rol in. De reportageploeg zat met de handen in het haar. Raoul had nog geen woord gezegd. Tijdens het interview kwam er niks meer uit dan 'ja, dat is...'. Raoul was moe en deed een middagdutje toen ik bij hem arriveerde. Ik wist dat hij hield van bieren van hoge gisting, en dus had ik als cadeau een flesje bier mee en een dichtbundel van Peter Verhelst. Na zijn dutje kwam Raoul naar mij en begon honderduit te praten. Wij spraken onder andere over enkele docenten die ik had gehad en die hij kende uit Harelbeke, zoals André Deroo en Willem Deneckere. Maar wat ik me het best herinner, is dat we spraken over al zijn titels. 'Tja, titels... dat zijn allemaal grapjes hé', vertrouwde hij mij toe. Ik stelde hem de vraag naar zijn hele reeks *Tornado's* [*een reeks abstracte werken uit de jaren 1980*]. Op mijn vraag naar het waarom van die titel *Tornado* nam Raoul me mee naar zijn garage. Daar hing een grote kajak met de naam Tornado. Hij had ooit een kajak gekocht om op de Leie te varen. En tijdens een van die tochtjes viel hem de schoonheid van de boegspriet op. Het is die boegspriet die vereeuwigd werd in zijn reeks schilderijen. 'Het kan toch niet altijd *zonder titel* zijn.' Terwijl zijn werk toch een zekere ernst heeft, vond Raoul het vooral allemaal heel erg grappig."

Wim Opbrouck: "Ik keek er echt erg naar uit om een uurtje naar hem te gaan en daar in zijn witte tuinzetel in het atelier te kunnen zitten en een beetje te babbelen over zijn werk... of zelfs niet. En na een uurtje was hij moe, was het genoeg. Het was voor mij als op bezoek gaan bij een oude meester. Kunstenaars in hun atelier bezoeken, het fascineert mij. Ik heb nadien nog Thierry De Cordier

meteen ook inziet dat die voor altijd gesloten willen blijven. Want ook “werken op papier worden vaak beschouwd als onaf, als schetsen, voorstudies, etudes voor een later te maken schilderij” (*Prison Drawings*, Hannibal Books, 2019).

De eerste reden waarom het museum het belangrijk vond de expo te organiseren, is de radicale vraag van Wim Opbrouck naar gastvrijheid, toenadering, inclusie en participatie. Net zoals bij hem zit inclusie in het DNA van het Museum Dr. Guislain. Een museum over psychiatrie kan die opdracht nooit waarmaken als het alleen preekt voor eigen kerk. Het museum wil een duidelijke en luide stem geven aan hen die dat ontzegd wordt. Wim Opbrouck is zich daar ten volle van bewust: “Het Guislainmuseum is de perfecte plek door het interactieve, het participatieve en het inclusieve.” Naast de vragen die hij opwerpt met het tonen van zijn eigen werk, ontpopt de dramaturg zich in twee installaties (*De walvis* en *De tekenklas*) waarbij een radicale inclusie noodzakelijk is. Enerzijds van een kansloos of kansarm publiek, anderzijds van een publiek dat gewoon, en net als Wim Opbrouck, wil genieten van het tekenen an sich. Aan de ene kant de pijn en het tekort, aan de andere kant de troost van de schoonheid.

De grote kracht die kunst heeft, is dat het een podium kan zijn waar de troost een hoofdrol speelt. “*Schmerz* is toch vaak wat wij in theater doen. Het is wat ik zelf doe of waar ik graag naar ga kijken. En mijn blik leunt heel dicht aan bij het fijngevoelige werk van Alain Platel. Zelfs in het komische merk ik dat ik mij optrek aan de troost. Die hoeft niet politiek of maatschappelijk geëngageerd te zijn, maar hij is wel van groot belang voor de samenleving. Ik voel dat op plaatsen waar dat kan en waar mensen komen, zoals in het Guislainmuseum. Er is daar behoefte aan, zonder dat het therapeutisch moet worden.”

“Mijn voorstelling *Ik ben de walvis* heeft me daar helemaal van overtuigd. Ik merk dat mensen zich aangesproken voelen door die indirecte weg naar mentale problemen. Dat indirecte slaat terecht aan. Ik ben niet bang om daar zo persoonlijk te staan. Het ene staat naast het andere. En ik besta immers nog altijd als ‘Dolfijn’, als theaterfiguur of als tv-figuur. Ook al zie je soms door die clowneske dingen of door die humor dezelfde dubbele bodem.”

STREEPJES EN LIJTJES

Het Museum Dr. Guislain stimuleert al sinds zijn ontstaan in 1986 het debat over wat nu zogenaamd normaal is en wat abnormaal, zowel breed maatschappelijk als in de kunsten. Tentoonstellingen met cultuurhistorische thema's leggen de contouren van de waanzin bloot. De kunsten worden via art brut, *outsider art* of *crip art* soms tot zelfanalyse bewogen. Vooral in die laatste categorieën herkent Wim Opbrouck zich even vaak wel als niet. Het is een worsteling. Er is toch een zekere transgressie: strikt persoonlijk en zelfs privé bedoeld, beslist hij nu wel om dit werk aan een publiek te tonen, zonder enige vorm van zelfcensuur.

De tweede reden waarom Museum Dr. Guislain (met graagte) inging om een grote selectie van de werken uit dit boek te tonen, heeft dan ook weinig van doen met het al dan niet outsider zijn. Maar een van de redenen waarom het wel zinvol is hier de term 'outsiderkunst' te laten vallen, ligt in de specifieke werkwijze van sommige outsiders. Herhalingen en reeksen zijn een terugkerend kenmerk bij outsiderkunstenaars. Sommigen maken op papier oneindige krabbeltjes van zo'n schoonheid dat het kijkers hun eigen eindigheid doet overstijgen. In de Prinzhorn-collectie (Heidelberg) zit het werk van Emma Hauck uit het begin van de twintigste eeuw. Eindeloos onleesbaar gekrabbeld staat als een monoliet van een onbegrijpelijke taal. Of een recentere Amerikaanse kunstenaar als Judith Scott wikkelde haar hele leven takken – *objets trouvés* – in kleurrijke draden, waardoor die transformerend in de meeste fantasierijke sculpturen. De kunstenaar Andy Warhol, naar wie Opbrouck verscheidene keren verwijst tijdens onze babbel, staat bekend om de schare assistenten die hij rond zich wist te verzamelen in The Factory en die zijn onophoudelijke herhalingen klaarspeelden: zijn Brillo-dozen, Campbell's Soup- of Marilyn Monroe-prints. De herhalingen en reeksen worden vaak met outsiderkunstenaars geassocieerd. Maar zij staan daarin niet alleen.

Wim Opbrouck vult aan: "Als ik al die schetsboeken van mij samen zie, dan leest dat ook als een soort autobiografie. In één keer toont het allemaal wat ik nooit had durven vermoeden. Als ik al die reeksen zie passeren, dan zou je dat bijna kunnen vergelijken met iemand die in een zorginstelling zit en die steeds herhalingen produceert. En die herhaling is wel iets wat niet alleen typisch is voor mij, het is iets wat wel leeft in alle kunsten." Om dat te kunnen zien, om de herhalingen aan den lijve te ondervinden, was het ten eerste nodig

die tekeningen niet als kleinoden of droedels te zien, maar als voldragen ideeën die alleen hun finale vorm nog niet gevonden hebben. Het maakt de noodzaak duidelijk daar een verzameling van aan te leggen. En dus geen enkele tekening, geen enkel dagboek of zelfs volgekrabbelde print van een Outlook-agenda weg te gooien. “Ik ben zo verzot op bladspiegels, schrappingen en bijvoorbeeld notities tijdens vergaderingen. Ik heb ooit een manuscript van Willem Elsschot willen kopen. Want Elsschot schrapte zeer veel. Die kon ook zo mooi schrappen. De kunst van het schrappen.”

“Het gekke is dat ik altijd in mijn hoofd had dat ik alles wilde bewaren. Daarom hou ik al mijn tekeningen zorgvuldig bij. Ik zie ze als een soort voorstudies. Ik heb die ook altijd echt gekoesterd: het starten van een klein streepje wat ik wel een heel mooi streepje vind. Ik kan daarvan smelten. Niet alleen in mijn eigen werk, ook bij andere kunstenaars. Kijk maar naar Paul Klee, hoe hij streepjes en lijntjes gebruikt onderaan zijn tekeningen, waar ook vaak een titel verschijnt. Mijn lijnen, mijn sterrenhemels en hemellichamen hebben toch zeker en vast een beetje met Klee te maken... Net zoals de herhalingen en de kleine formaatjes trouwens.”

TEKENEN ALS DEMOCRATISCH BEGINSSEL

De selectie van honderden tekeningen van Wim Opbrouck in deze *Openbare werken* bewijst dat hij een tekenaar is. Zoals zijn grootvader niets liever deed dan tekeningetjes maken met Bic-pen op broodzakken, gebruikt Opbrouck zelf voortdurend andere soorten schetsboekjes. Het ene al meer voorbestemd om schetsboek te zijn dan het andere. Soms zijn het de bekende Moleskines, maar in de meest uiteenlopende formaten. De andere keer doet een gewoon gelijnd schrift of een lege agenda dienst als tekenboek. Tekenend is iets democratisch, ook dat kunnen we zien bij kinderen. Meer dan een potlood (kleur maakt al niet veel uit) en een papiertje heb je niet nodig.

Een van de meest tot de verbeelding sprekende outsiders, Adolf Wölfli (Zwitserland, 1864–1930), zat haast dertig jaar onafgebroken in een isolatiecel. Zijn enige contact met de buitenwereld was het dagelijkse bezoek van een verpleegkundige met zijn eten. Tot psychiater Walter Morgenthaler zich voor Wölfli interesseerde. Een ongehoorzame verpleger had Wölfli enkele keren wat potloden en onbeschreven vellen krantenpapier gegeven. Die waren tot in

het kleinste hoekje volgetekend. Zeer kleurrijke werelden, symbolische figuren, machtige steden en vallende Zwitsers wemelden over die bladen. In de cel stond niks behalve zijn bed. Hij bewaarde zorgvuldig alles, zelfs de afgebroken potloodpunten. Hij tekende er de wereld mee waaraan hij niet kon deelnemen. Om te tekenen heb je niet veel nodig, geen opleiding of voorkennis om pigmenten en oliën te mengen, doeken op te spannen, te primeren of via glacis en laag-op-laagtechnieken diepte te creëren. In die zin is tekenen haast een democratisch beginsel.

Wim Opbrouck plaatst tekenen in contrast met het maken van schilderijen zoals Caspar David Friedrich (Duitsland, 1774–1840) dat deed. “Dat zou me niet lukken. Ik zou mij erin moeten verdiepen. Ik neem Friedrich als het summum van techniciteit: schilderen is veel ingewikkelder dan tekenen. Dat beseft ik heel goed, en dat heb ik geleerd toen ik in een voorstelling Mark Rothko (met Koen De Sutter) speelde. Elke avond maakte ik een echt doek van zes meter. Ik leerde om dat te maken met pigment, olieverf en alle technische aspecten. Het maken van een olieverfdoek is echt moeilijk. Tijdens de voorbereiding van het stuk spraken we met de Rothko-curator van Tate Modern. Hij vertelde ons dat de meest metafysische aspecten aangehaald worden als het over de werken van Rothko gaat. Je kunt erin verdwijnen. Mensen huilen als ze ervoor staan. Maar zei die curator: *‘He also just loved to make paintings.’* Letterlijk.”

OPNIEUW DE BINNENTUIN

Enkele maanden geleden hadden wij ook al een afspraak met Wim Opbrouck ter voorbereiding van de tentoonstelling. Plots kwam een medewerker van het museum in lichte paniek een vergadering binnen. Of wij al gezien hadden dat iemand met zo’n drukke agenda als Wim Opbrouck al meer dan een half uur in onze binnentuin zat te wachten? Toen diezelfde Wim Opbrouck later zijn boekje opensloeg om er een vergadernotitie in te krabbelen, vielen onze ogen op de koffiekop die hij voordien had zitten tekenen. Hij had inderdaad op ons zitten wachten. Heel erg had hij dat niet gevonden, intussen had hij tijd gevonden. *He just loves to draw...*

Om te beginnen bij het begin.

Ik kom van Harelbeke.
Harelbeke langs de Leie,
de Brugse en de Gentse
baan en de E 17.

Ik ben van daar,
geboren en getogen,
gebrakt en gespogen.
In Harelbeke spreekt
men Harelbeeks, de
taal van de Metseers om
vijf uur 's morgens in
café de snelbrein
aan het station.

In Harelbeke is alles plat
behalve de Zandberg.
In Harelbeke oenderen

de cammions door de stad.

Baldermol en boukert
over de ~~maagdannen~~^{maagdannen}

In Harelbeke is geen
plants voor Romantiek

In Harelbeke zijn er
geen Totentrekbers

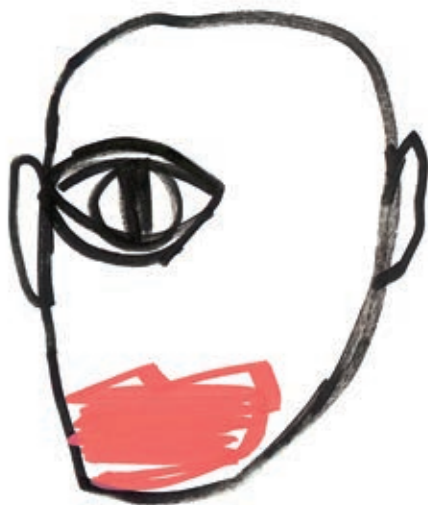
In Harelbeke is men
nooit bang of betrij
van de fiscus.

In Harelbeke werkt
men in 't Zwart.

Zwart zoals de deuren
in de nacht.

Maanwagt.

Hi Ha Harelbeke .

KOFFIE

THEE

SOEP

OXO

SOEP

CHOCOMELK

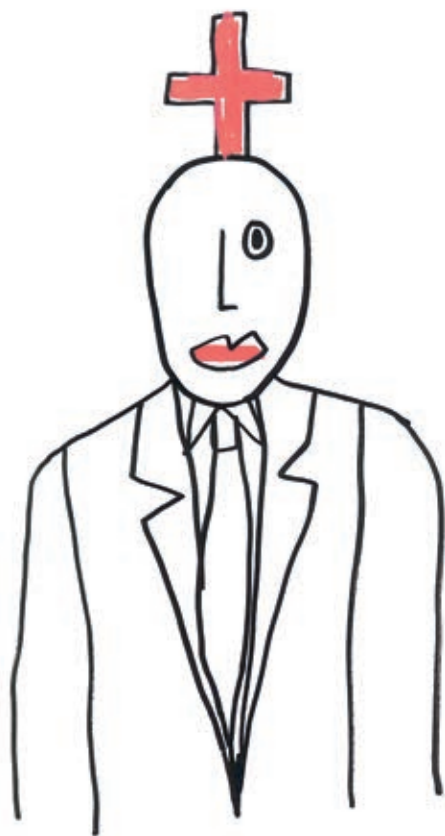

CAPUCCINO

MELK

Der Tartuffe.

K O P L A M P

KOPLAMP

K

O

P

L

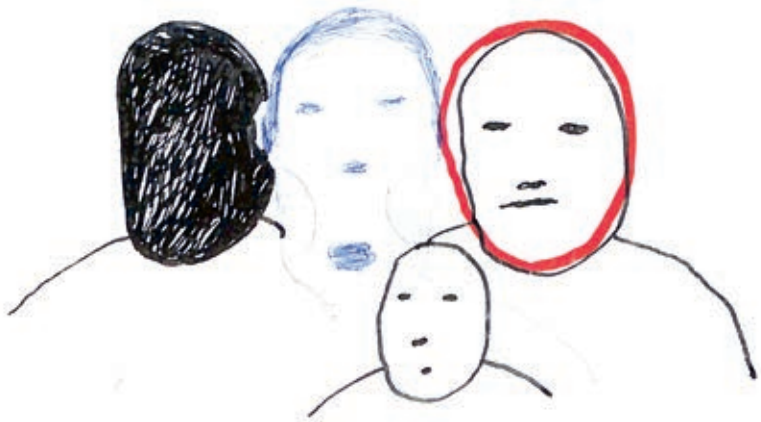
A

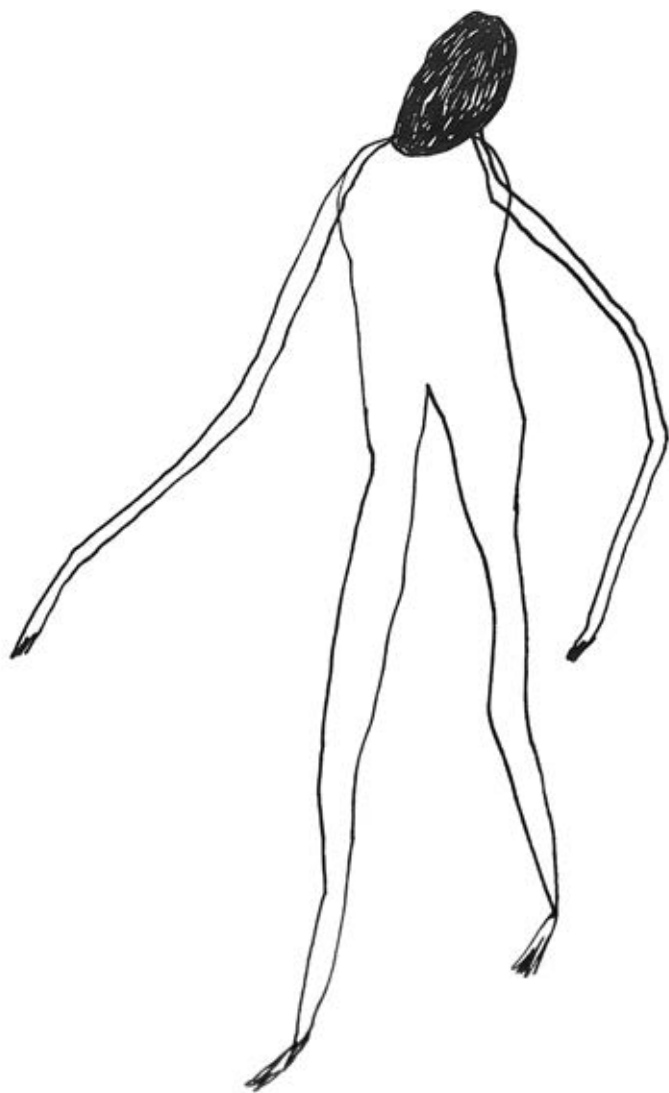
M

P

I saw 4 faces,
(1 mad)

01 - 014

MARZO 22

Thursday
Donderdag Jozef Gevoel Dinsdag Jozef

02 - 015

MÄRZ 23

Friday
Fridag Elmer Gevoel Freitag Elmer

03 - 016

MARS 24

Saturday
Zaterdag Sibelius Kebab Koning Sibelius

08
09
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20

08
09
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20

04 - 017

MARCH 25

Sunday
Zondag Dinsdag Dinsdag Kebab

MICKEY VIT DE FLES.

MARCH		APRIL	
Mo	Tu	We	Th
1	2	3	4
5	6	7	8
9	10	11	12
13	14	15	16
17	18	19	20
21	22	23	24
25	26	27	28
29	30	31	

AMSTERDAM

12

12

26 1971
GEMMA 18

Thursday
Donderdag Jeroen Glasoff Donning Joubert

1971
JANUAR 19

Friday
Vrijdag Florus Vissel Donng Lindsch

1971
JANVIER 20

Saturday
Zaterdag Kiliaan Selma Koning Smelt

As kind al wou hij advocaat
worden, maar ja, olie,
wijnvlek.....

21 1971
JANUARY 21

Sunday
Zondag Diering Domica Koning Dinanda

JANUARY							FEBRUARY						
M	Tu	We	Th	Fr	Sa	Su	M	Tu	We	Th	Fr	Sa	Su
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
29	30	31					1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28	29	30	31				

MAESTRO

3

3

COLOFON

Dit boek verschijnt naar aanleiding van de tentoonstelling *Open Hart* in het Museum Dr. Guislain van 26 juni 2022 tot 8 januari 2023.

Een woord van dank aan

Mijn leermeesters, de leraars en leraressen die mij de weg hebben getoond, het vuur hebben aangestoken. An, Marthe en Emiel, zonder wie ik die weg niet had kunnen bewandelen. Pa en ma, die me in alles onvoorwaardelijk hebben gesteund. Tania en Felicie, om bergen te verzetten. Bart, Patrick, Pierre en iedereen bij Museum Dr. Guislain. Het volledige team van WAAK, in het bijzonder Tineke, voor het inscannen van mijn werken, archief en leven. Peloton Hannibal Books. Iedereen (zonder uitzondering) met wie ik al die jaren heb mogen samenwerken en die dat eeuwige tekenen van mij heeft verdragen.

BEELDEND WERK

© Wim Opbrouck, 2022

TEKST

Patrick Allegaert
Bart Marius

EINDREDACTIE

Jan Haeveers

SCANWERK

WAAK, Kuurne

BEELDBEWERKING

Natacha Hofman
Séverine Lacante

ARTDIRECTION EN

SAMENSTELLING

Natacha Hofman

VORMGEVING

Tim Bisschop

PROJECTCOÖRDINATIE

Sofie Meert

DRUK

die Keure, Brugge

INBINDING

Brepols, Turnhout

ISBN 978 94 6436 670 9

D/2022/11922/51

NUR 642

HANNIBAL
BOOKS

© Hannibal Books, 2022

www.hannibalbooks.be

Met dank aan de expertise van Maatwerkbedrijf WAAK uit Kuurne, dat alle tekeningen en pennen-trekken professioneel wist te fotograferen en te archiveren. Speciale dank aan Tineke Sabbe, medewerker van WAAK, die dit project in enkele weken tijd wist te voltooien!

p. 102: overgeschreven citaat uit

De Kuyper, E. (1990). *Een tafel voor één*.

Nijmegen: SUN.

p. 152: overgeschreven citaat uit Pessoa, F.

(1990). *Het boek der rusteloosheid*. Amsterdam:

De Arbeiderspers.

Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

